

FRENSIS BURNETNI ADABIYOTGA QO'SHGAN HISSASI

Adilova Fotimaxon Muxammadanasovna

O'zDJTU

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21498109>

Annotatsiya: Maqolada ingliz-amerikalik yozuvchi Frensis Eliza Burnettning hayoti, ijodiy faoliyati va jahon bolalar adabiyoti rivojiga qo'shgan hissasi yoritiladi. Adibaning bolalik davridagi hayotiy tajribalari uning ijodiga ta'siri, mashhur asarlarining badiiy xususiyatlari hamda bolalar adabiyotidagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, Burnett asarlarining insonparvarlik, ezgulik va tarbiyaviy g'oyalarni targ'ib etishdagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Frensis Eliza Burnett, bolalar adabiyoti, ingliz adabiyoti, bola obrazi, "Kichik lord Fauntleroy", insonparvarlik, tarbiyaviy g'oya, badiiy ijod

ВКЛАД ФРЭНСИС БЁРНЕТТ В ЛИТЕРАТУРУ

Аннотация: В статье рассматриваются жизнь, творческая деятельность и вклад английско-американской писательницы Фрэнсис Элизы Бёрнетт в развитие мировой детской литературы. Анализируется влияние жизненного опыта писательницы, особенно её детских лет, на её творчество, а также художественные особенности наиболее известных произведений и их место в детской литературе. Кроме того, раскрывается значение произведений Бёрнетт в пропаганде идей гуманизма, добра и нравственного воспитания.

Ключевые слова: Фрэнсис Элиза Бёрнетт, детская литература, английская литература, образ ребёнка, «Маленький лорд Фаунтлерой», гуманизм, воспитательная идея, художественное творчество

FRANCES BURNETT'S CONTRIBUTION TO LITERATURE

Abstract: This article examines the life, literary career, and contribution of the English-American writer Frances Eliza Burnett to the development of world

children's literature. It analyzes the influence of the author's childhood experiences on her literary works, the artistic features of her most famous works, and their significance in children's literature. The study also highlights the importance of Burnett's works in promoting the ideals of humanism, kindness, and moral education.

Keywords: *Frances Eliza Burnett, children's literature, English literature, child image, Little Lord Fauntleroy, humanism, educational values, literary creativity*

Frensis Burnet 1849-yil 24-noyabrda Cheeham, Manchester, York Street 141-da tug'ilgan, besh farzandning uchinchi (uning ikkita katta akasi va ikkita singlisi bor edi) Yorkshirdagi Donkasterlik temir sotuvchi Edvin Xojson va uning rafiqasi Eliza Bun badavlat oiladan bo'lgan. Manchester oilasi. Xodjsonlar Deansgeytda oilaviy biznesga ega bo'lishgan. Buning sharofati bilan oila to'kin-sochin yashagan, enaga bilan xizmatkorlari ham bo'lgan. Frensis uch yoshga to'lganda, 1852 yilda oilasi o'sha ko'chadagi yangi, kattaroq uyga ko'chib o'tadi. Bir yildan kamroq vaqt o'tgach, Eliza beshinchi farzandiga homilador bo'ldi va shu bilan birga Edvin kutilmaganda vafot etadi. Besh farzandi bilan beva qolgan ona erining ishlarini boshqarishga harakat qiladi va bir muddat muvaffaqiyatga erishadi. Ammo u barcha bolalarni eplay olmagani uchun buvisi Frensisni bu davrda tarbiyalash bilan shug'ullangan. Shuningdek u nabirasiga o'qishni o'rgatadi va Frensis o'qishga mehr qo'ydi. Buvisi unga doimiy ravishda kitoblar sotib olib beradi - Frensisning birinchi kitobi "Gullar kitobi" bo'lib, unda rangli rasmlar bilan she'rlar bor edi. Biroq, oilaning daromadi sezilarli darajada kamaydi va Eliza oilaviy uyni tark etishga va bolalari bilan Salforddagi Sidli Grovedagi qarindoshlariga ko'chib o'tishga majbur bo'ladi u erda ular Frensis o'ynashni yaxshi ko'radigan devor bilan o'ralgan katta bog'li uyda yashashdi. Bu erda bir yil davomida Frensis kichik qizlar maktabida o'qidi. Bir muncha vaqt o'tgach esa oila Islington maydonidagi boshqa uyga ko'chib o'tishga majbur bo'ldi. Yangi uyning derazalaridan qo'shni ko'cha ko'rinib turardi u erda zavod kambag'allari to'planib turardi. Bu erda deyarli o'n yil davomida yosh

Frensis kambag'allarning hayotini kuzatdi va umrining oxirigacha chuqur qiziqish va hamdardlikni saqlab qoldi.

Frensis o'zining adabiy qobiliyatini kichik xususiy maktabda o'qiyotganda kashf etdi. U oshxona xarajatlari uchun mo'ljallangan daftarga o'z hikoyalari yozib bordi. Oxir-oqibat Frensis va uning ukalari yosh xonimlar va janoblar uchun tanlangan seminariyaga borishdi va u erda u o'zini juda erta va romantik shaxs sifatida ko'rsatdi. Frensis 15 yoshgacha seminariyada o'qidi. 1863 yilda Eliza o'zining yo'qotilgan biznesini sotdi (o'sha paytda Manchesterning butun iqtisodiyoti paxta ishlab chiqarishga asoslangan edi, u Amerika fuqarolar urushi natijasida yuzaga kelgan qo'zg'alishlar tufayli butunlay vayron bo'lgan) va Amerikaga borishga qaror qildi va u erda Noksvilda (Tennessi) yashadi. Tennessidagi birinchi yillar juda og'ir kechdi va nihoyat fuqarolar urushi tugaganidan so'ng, mag'lubiyatga uchragan janub vayronaga aylandi.

Xodjson oilasi Noksvill yaqinidagi qishloqdagi oddiy yog'och kulbaga joylashdi. Angliyadan olib kelingan, Frensis va uning opa-singillari qayta kiyilgan ko'ylaklar tez orada eskirdi va qo'shnilarini hayratda qoldirgandi. Frensis oilaga yordam berish uchun yozishni boshladi. O'zining tarjimai holida u turli jurnallarga qo'lyozmalarni jo'natish uchun pul to'lash uchun uzum yig'im-terimida ishlashga yollanganini aytadi. Uning turli taxalluslar ostida hikoyalari asta sekin bosma nashrlarda chiqa boshladi.

1867 yilda Burnet xonim vafot etganidan so'ng o'n sakkiz yoshli Frensis oila boshlig'iga aylanadi. Tez orada uning hikoyalari e'tiborga olindi. "Scribners" jurnali va adabiy saviyasi oddiy davriy nashrlardan ancha yuqori bo'lgan boshqa nufuzli jurnallar bilan hamkorlik qila boshladi. Va nihoayt "Scribners" kompaniyasi o'z nashriyotida Frensisning kitoblarini chop qila boshladi. Bu hamkorlik, bir nechta istisnolardan tashqari, uning hayoti davomida davom etdi.

1873 yilda Frensis shifokor Swan Burnettga turmushga chiqadi. Bu nikohdan uning ikki o'g'li bor edi: Lionel va Vivian, ular Sedrik Errolning prototipi bo'lib xizmat qilgan. Doktor Burnet ko'z kasalliklari bo'yicha ajoyib mutaxassis edi.

Keyinchalik bu sohada klassik asar yozgan. U xotinining barcha nashriyot ishlarini o'z qo'lga oldi va o'zini juda ishbilarmon adabiy agent ekanligini isbotladi. Achinarlisi shu ediki nikohligi baxtli emas edi.

1880-yillarda Burnet allaqachon taniqli yozuvchi edi. Uning romanlari va hikoyalari okeanning ikki tomonida nashr etilardi. Uning eng yaxshi asarlari qatorida uning Manchester kambag'allarining xotiralaridan yozilgan "O'sha O'Luri qiz" birinchi romani, Amerika va ingliz hayotidan hikoya va romanlar, yoshlar uchun hikoya va romanlari bor edi. U Vashington, Nyu-York, Bostonda yashaydi, Angliyaga sayohat qiladi va u erda uzoq vaqt yashaydi, Evropaga ketgan amerikaliklar va ularning eng mashhuri Genri Jeyms bilan muloqot qiladi. U uy sotib oladi va sotadi, qarindoshlari va do'stlari taqdirini tartibga soladi, xayriya ishlari bilan shug'ullanadi. Mark Tven va Oliver Vendell Xolms bilan do'stlar; Oskar Uayld AQSh bo'ylab shov-shuvli gastrol safarida uning uyiga tashrif buyuradi; Uning muxlislari orasida Harriet Bicher Stou, amerikalik shoir Jeyms Russell Louell, Angliya Bosh vaziri Uilyam Gladston va Amerika prezidenti Jeyms Garfield bor.

1886 yilda Frensis Elizaning eng mashhur romanlaridan biri "Kichik lord Fauntleroy" nashr etildi. Kitob darhol bestsellerga aylandi va yigirmadan ortiq nashrlardan o'tdi. Nashr qilinganidan keyingi birinchi yilda 43 ming nusxa sotilgan, bu o'sha vaqt uchun juda katta ko'rsatkich bo'lgan. Hammasi bo'lib nashr etilganidan beri tarjimalarni hisobga olmaganda, faqat ingliz tilida milliondan ortiq nusxalar sotilgan. "Fauntleroy" sahnalashtirilib, filmlar suratga olindi, birida Baster Kiton, ikkinchisida Errol xonim rolini o'ynagan Meri Pikford ishtirok etdi. Uning kitoblari jahon bolalar adabiyotining oltin fondiga kiritilgan. 1898 yilda Frensis Eliza turmush o'rtog'i Bernett bilan ajrashdi va 1900 yilda yana turmushga chiqdi. Eliza bu safar uning biznes sherigi Stiven Taunsendga turmushga chiqadi. Uning ikkinchi nikohi ikki yildan kamroq vaqt davom etadi va Eliza 1902 yilda ajrashadi. 1890-yillarning o'rtalaridan boshlab Frensis Eliza asosan Angliyada yashadi, 1905 yilda u Amerika fuqaroligini oldi va 1909 yilda u AQShga ko'chib o'tdi.

Frensis Eliza Burnet Nyu-Yorkda vafot etdi va Roslin qabristoniga o'g'li Vivianing qabri yoniga dafn qilinadi. Qabr poyida uning o'g'li Lionel uchun haqiqiy o'lchamdagi yodgorlik o'rnatilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Авджи Эркан, Завьялова Н.А. Американская детская литература как канал ценностей и смыслов англосаксонского логоса. // Личность и общество. Ценности с современным миром: поиск баланса. Материалы всероссийской научно-практической конференции с у международным участием «Мокроносовские чтения-2020». – Екатеринбург: Издательство УМЦ УПИ, 2020. – С. 150-152. <http://hdl.handle.net/10995/89687>
2. Жумабоев М. Ўзбек болалар адабиёти: Олий ўқув юртларининг ўзбек тили ва адабиёти факультетлари талабалари учун дарслик. — Тошкент: Ўзбекистон, 2001. — 242 б.
3. Имомов Б. Замон ва болалар драматургияси / Болалар олами. — Тошкент: Ёш гвардия, 1988. — Б. 22-25.